

**Насоки
за употреба на малцинските
јазици на радио и телевизија**

Октомври 2003

**Насоки
за употреба на малцинските
јазици на радио и телевизија**

Октомври 2003

Информациите од оваа книга можат слободно да се копираат. Ве молиме само да го наведете изворот на информации.

ISBN 10: 90 - 7598908 – 3

ISBN 13: 978 - 90 - 75989 - 08 – 3.

За дополнителни информации ве молиме обратете се до:

Оффице оф тхе Хигх Цоммисионер он Национал Миноритиес

Принсесграцхт 22

2514 АП Тхе Хагуе

Тел: +31 (0)70 312 5500

Фац: +31 (0)70 346 5910

Е-маил: hcnm@hcnm.org

ЊЊЊ: osce-hcnm.org

ВОВЕД

Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ) со својата Хелсиншка одлука од јули 1992 год. воспостави работно место Висок комесар за национални малцинства, со цел "да биде инструмент за спречување на конфликтите колку е можно порано". Потребата од овој мандат се јави главно како реакција на ситуацијата во поранешна Југославија, за која се сметаше дека може да се повтори и на други места во Европа, особено во земјите што се наоѓаа во транзиција кон демократијата, со што можеше да се поткопа визијата за мир и просперитет изнесена во Париската повелба за нова Европа, прифатена од раководителите на државите и владите во ноември 1990.

Првиот Висок комесар, г-дин Макс ван дер Штул, ја презеде оваа должност на 1 јануари 1993 год. Користејќи го своето значително лично искуство како поранешен член на парламентот, министер за надворешни работи на Холандија, постојан член на Обединетите нации и долгогодишен заштитник на човековите права, г. ван дер Штул го сврте своето внимание кон бројните несогласувања меѓу малцинствата и државните авторитети во Европа кои, според него, можеа да ескалираат. Од 1 јули 2001 год. тој беше наследен од шведскиот дипломат, амбасадорот Ролф Екеус, кој беше активен во Конференцијата за безбедност и соработка во Европа (КБСЕ) во периодот на пост-комунистичката транзиција и е познат по својата работа на полето на контрола на оружјето и разоружувањето, особено како претседател на Специјалната комисија на Обединетите нации за Ирак (УНСЦОМ), каде раководеше со инспекцијата на оружјето во периодот од 1991 до 1997 година. Работејќи тивко преку дипломатски средства, во текот на годините Високиот комесар со својата работа беше присутен во десетина земји, вклучувајќи ги Албанија, Хрватска, Естонија, Грција, Унгарија, Казахстан, Киргистан, Летонија, Поранешната југословенска република Македонија, Молдавија, Романија, Србија и Црна Гора, Словачка и Украина. Вниманието беше главно насочено кон ситуации каде припадниците на одредена национална/етничка група сочинуваат мнозинство во една држава, а малцинство во друга (најчесто соседна) држава, со што се мешаат интересите на државните авторитети на овие земји и се создаваат потенцијални жаришта за меѓународни тензии или конфликти. Ваквите тензии дефинираа голем дел од европската историја и во минатото.

Разгледувајќи ги причините за тензиите меѓу националните малцинства, Високиот комесар пристапува кон овие прашања како независна, непристрасна и кооперативна страна. Тој не претставува механизам за набљудување, но ги користи меѓународните стандарди прифатени од сите држави како своја главна рамка за анализа, како и за основа на своите препораки. Во оваа насока, треба да се потсетиме на обврските на сите држави - членки на ОБСЕ, особено на оние кои во 1990 ја усвоија Копенхагенската повелба на Конференцијата за човечка димензија, која во дел IV ги одредува деталните стандарди за националните малцинства. Сите држави - членки на ОБСЕ се исто така обврзани да ги почитуваат одредбите на Обединетите нации за човечки права, вклучувајќи ги и правата на малцинствата, а голем дел од нив се обврзани сесрдно да ги почитуваат и стандардите на Советот на Европа.

Во текот на десетината години работење, Високиот комесар има определено одредени проблеми и прашања што постојано се провлекуваа и станаа предмет на неговото внимание во многу од земјите каде што работеше. Меѓу нив се проблемите за образование на малцинствата и за употребата на малцинските јазици, како особено значајни за одржувањето и развивањето на идентитетот на припадниците на националните малцинства. Трето прашање што често се јавува во случај кога имало потреба од интервенција на Високиот комесар, е прашањето на ефикасно учество на националните малцинства во државната власт. Со цел да постигне соодветно и доследно спроведување на соодветните права на малцинствата од областа на ОБСЕ, Високиот комесар побара од Фондацијата за меѓуетнички односи - невладина организација (сега непостоечка) формирана во 1993 за да спроведува одредени активности како поткрепа на Високиот комесар, да свика три групи на меѓународно признати независни експерти со цел да изработат три различни препораки: **Препораката од Хаг за образовни права на националните малцинства** (1996), **Препораката од Осло за јазични права на националните малцинства** (1998) и **Препораката од Лунд за ефективно учество на националните малцинства во јавниот живот** (1999). Овие препораки потоа служеа како прирачници за креаторите на политиката и законите во многу земји. Истите можат бесплатно да се добијат (на неколку јазици) од Канцеларијата на Високиот комесар, а достапни се и на Интернет: www.osce.org/hcnm/documents.

Друго прашање што го привлече вниманието на Високиот комесар е употребата на малцинските јазици како средство за комуникација на

радио и телевизија. Многу држави имаат преземено мерки да ја ограничат оваа употреба, најчесто преку закони кои пропишуваат квота за емитување на одреден јазик (најчесто на јазикот на мнозинството, обично наречен "официјален" или "државен" јазик) - практика што предизвика негативни реакции меѓу малцинствата во многу земји, бидејќи тоа всушност ги ограничува можностите за емитување на јазиците на малцинствата.

На Дополнителната средба за човечка димензија на ОБСЕ на тема Слобода на изразување одржана во март 2001 год., голем дел од земјите - членки на ОБСЕ покажаа голем интерес за прашањето на медиумите и малцинствата. Подоцна истиот месец, некои од делегатите во Постојаниот совет побараа од Високиот комесар овие прашања да ги разгледа во соработка со претставникот на ОБСЕ за слобода на медиумите.

Со цел да се осврне на овие прашања, Високиот комесар реши да отпочне со два паралелни и комплементарни процеси кои се сосредоточија на употребата на јазикот како форма на комуникација на радио и телевизија. Првата беше преглед на државната пракса во целиот регион на ОБСЕ за да се разјаснат основните факти (главно во однос на законодавството, главните регулативи и судската пракса од критично значење) со цел да се регулира употребата на малцинските јазици во овие медиуми. На барање на Високиот комесар, ова истражување беше изведено од страна на Програмата за компаративно право и политика на медиумите при Центарот за општествено-правни студии на колеџот Волфсон при Оксфордскиот универзитет и Институтот за информациско право на Амстердамскиот универзитет. Резултатите од ова истражување се достапни на Интернет на: www.ivir.nl/publications/mcgonagle/minority-languages.pdf. Вториот одделен, но тесно поврзана процес што Високиот комесар ја изведе во соработка со претставникот на ОБСЕ за слобода на медиумите и заедно со директно одговорните меѓународни организации, се состоеше во анализа на специфичната содржина на релевантните одредби на надлежните меѓународни инструменти, како и на релевантната судска пракса. Првата средба на експерти, во чии редови имаше претставници од надлежните меѓународни организации, како и независни личности и невладини странки со експертиза во ова поле, беше свикана од Високиот комесар во март 2002 год. Следниот експертски состанок се одржа во јуни 2003 год. и на него се разгледаа нацрт - насоките за употреба на малцинските јазици на радиото и телевизијата базирани врз нарачаниот

извештај. Врз основа на ова, независните експерти, во есента 2003 год., се сложија да ги прифатат следниве насоки.

Независните експерти беа:

Џулија Апостол (Канаѓанка), правник, Член 19, Велика Британија; др. Елена Черњавска (Украинка), претседател на проектите СЕЕ, MADP, Европски институт за медиуми, Германија; Марфа Амор Мартин Естебан (Шпанка), истражувач и косултант, Центар за општествено-правни студии, Оксфордски универзитет, Велика Британија; проф. Карол Јакубович (Пољак), експерт, Полски национален совет за радио и телевизија; Марк Латимер (Британец), директор, Меѓународна група за малцински права, Велика Британија; Тарлак Мек-Гонагл (Ирец), истражувач/уредник, Институт за информациско право (IViR), Амстердамски универзитет, Холандија; проф. Том Моринг (Финец), Шведско училиште за општествени науки, Хелсиншки универзитет, Финска; проф. Монро Прајс (Американец), Правно училиште Кардозо, Њујорк, кодиректор, Програма за компаративно право и стратегија во медиумите, Центар за општествено-правни студии, Оксфордски универзитет, Велика Британија.

Значаен придонес на двата состанока, како и во натамошната комуникација дадоа: Секретаријатот на Советот на Европа, Правната служба на Европската комисија, од Канцеларијата на комесарот на Советот на балтичките земји за демократски развој и од претставникот на ОБСЕ за слобода на медиумите.

Бидејќи постоечките стандарди за права на малцинствата се дел од областа на човековите права, појдовна точка во консултациите на експертите беше претпоставката дека државите ги прифаќаат сите свои должности за остварување на човечките права, особено вклучувајќи ја слободата од дискриминација. Исто така, се претполагаше дека крајната цел во борбата за човечки права е целосно и слободно развивање на индивидуалната човечка личност во услови на рамноправност. Според тоа, се претпостави дека граѓанското општество треба да биде отворено и флуидно и затоа треба да ги опфаќа сите луѓе, вклучително и припадниците на националните малцинства. Уште повеќе, доколку целта на една добра и демократска влада е да им служи на потребите и интересите на сето население, се претпостави дека сите влади се трудат да обезбедат максимални можности за оние кои се наоѓаат во нивна

јурисдикција, вклучувајќи ги и припадниците на националните малцинства, да имаат пристап до медиумите, да даваат и да примаат информации, вклучително и на својот јазик. Сето ова произлегува, меѓу другото, од принципите на плурализам, толеранција, слободоумност, како и од посебната улога на независните и плуралистички медиуми, што е основен услов за слободно, отворено и демократско општество.¹

Целта на овие Насоки, како и на препораките од Хаг, Осло и Лунд, е да го поттикне и олесни прифаќањето на специфичните мерки за релаксирање на напнатоста во однос на националните малцинства и на тој начин да придонесе кон остварување на крајната цел на Високиот комесар за превенција на конфликти. Од неговото искуство и согласно со меѓународните стандарди, оваа цел треба да се оствари на отворен и сеопфатен начин и подразбира прифаќање и интегрирање на низа итни барања, како и на постоечките разлики во поширокото општество. Ваквата работа придонесува за подобрување на општественото единство.

Во смисла на разјаснување на содржината на постоечките права, овие Насоки имаат цел да обезбедат практични упатства за развивање политика и закон кои во целост ќе го почитуваат словото и духот на меѓународно прифатените стандарди и кои ќе можат да ги врамнотежат и да им излезат во пресрет на потребите и интересите на сите сектори од населението, вклучувајќи ги и припадниците на јазичните малцинства. Овие Насоки конзистентно ги отсликуваат меѓународните стандарди, но остануваат чувствителни кон реалната ситуација во различни држави - вклучувајќи забелешки во однос на ранливоста (и оттаму желбата за промоција) на некои јазици. За да обезбедат натамошни упатства во практични ситуации и со цел тие да се врз основа на примери од добра практика, идентификувани со истражувањето на различни државни практики, дадени се предлози за начинот на кој државите можат да одговорат на своите должности во однос на јазичните малцинства.

Насоките треба да се читаат и применуваат во контекст на технолошкиот развој на полето на модерното радио и телевизија, со зголемени можности на полето на комуникацијата за користење на повеќе јазици. Важната улога на слободниот пазар во обезбедувањето на успешни, разнообразни и

---

¹ Види на пример: *Хендисајд против Велика Британија*, пресуда на Европскиот суд за човекови права од 7 декември 1976 година, серија А, бр. 24, пар. 49. Види исто така: преамбулата на Документот од копенхагенската средба на Конференцијата за човечка димензија од 1990 година во која државите членки на ОБСЕ ја изразуваат својата посветеност на идеалите за демократија и плурализам.

независни медиуми е исто така одразена во Насоките, што дава можности за остварување на обврските кон користењето на малцинските јазици низ јавниот или низ приватниот сектор.

Седумнаесетте индивидуални насоки се групирани во четири поглавја: општи принципи, политика, регулативи и промоција на малцинските јазици. Сите насоки треба да се толкуваат во склад со општите принципи опишани во првото поглавје. Второто поглавје ја објаснува потребата државите да развијат политика и закони на ова поле и дава упатства како тоа да се направи. Дефинирани се и некои параметри кои ги назначуваат границите на прифатливите регулативи. Во последното поглавје се предложени бројни алтернативи за унапредување на малцинските јазици. Подетално објаснување за секое упатство или препорака е дадено во придружните Објаснувања каде брзо и лесно може да се најдат информации за важните меѓународни стандарди.

Се надеваме дека овие Насоки ќе бидат широко дистрибуирани и користени.

НАСОКИ ЗА УПОТРЕБА НА МАЛЦИНСКИТЕ ЈАЗИЦИ НА РАДИО И ТЕЛЕВИЗИЈА

I. ОПШТИ ПРИНЦИПИ

1) Слобода на изразување

Слободата на изразување на секое лице, вклучувајќи ги тука и припадниците на националните малцинства, во себе ги вклучува правата за примање, барање и давање информации и идеи на јазиците и медиумите по нивен избор без мешање и без оглед на границите.

Практикувањето на оваа слобода на избор може да биде предмет само на оние ограничувања што се компатибилни со меѓународниот закон.

2) Културна и јазична разноликост

Државите треба да ја гарантираат слободата на изборот со создавање средина во која различните идеи и информации ќе може да се развиваат онака како што се пренесени од различните јазици.

3) Заштита на идентитетот

Сите лица, вклучувајќи ги тука и припадниците на националните малцинства, имаат право да го одржуваат и развиваат својот идентитет, меѓу другото и со употреба на своите јазици на радиото и телевизијата.

4) Еднаквост и недискриминација

Сите лица, вклучувајќи ги тука и припадниците на националните малцинства, имаат право на слобода за изразување, како и одржување и развој на својот идентитет во и низ електронските медиуми при услови на еднаквост и недискриминација. Државите треба да преземат посебни и конкретни мерки, онаму каде што тоа е потребно, за обезбедување околности во кои припадниците на

национални малцинства ќе уживаат ефективна еднаквост што се однесува до употребата на нивниот јазик на радио и телевизија.

II. ПОЛИТИКА

- 5) Државите треба да развијат политика со која ќе ја спроведуваат употребата на малцинските јазици во електронските медиуми. Политиката треба да се базира врз процена на потребите на припадниците на националните малцинства за одржување и развивање на својот идентитет.

Припадниците на националните малцинства треба да имаат ефективно учество при развојот и примената на ваквата политика, вклучително и во консултативни процеси и при претставување во соодветни институции и тела.

- 6) За примена и извршување на државната политика треба да бидат одговорни независни регулативни тела. Ваквите тела треба да се основаат и да функционираат на транспарентен начин.
- 7) Државната политика треба да ѝ дава поддршка на јавната служба за радио и телевизија што остварува широк и врамнотежен опсег на информативни, образовни, културни и забавни програми со висок квалитет со цел, меѓу другото, да им излезе во пресрет на потребите на припадниците на националните малцинства. Државите треба да ги одржуваат и, онаму каде што тоа е потребно, да создадат финансиски, технички и други услови за јавната служба за емитување со цел да ги исполнат преземените задачи во ова поле.
- 8) Државната политика треба да го овозможи основањето и одржувањето на радија и телевизији на малцински јазици од страна на припадниците на националните малцинства.

III. РЕГУЛАТИВИ

9) Воведување регулативи

Државите може да го регулираат електронскиот медиум заради заштита и промоција на слободата на изразување, на културната и јазичната разновидност, заради одржување и развој на културниот идентитет, како и од почит кон правата или угледот на другите. Ваквите регулативи, кои вклучуваат и издавање дозволи, мора да се одредат со закон, да се базираат врз објективни и недискриминаторски критериуми и не смеат да имаат за цел ограничување или создавање ефект на ограничување при емитување програми на малцински јазици.

10) Промоција на јазици

При регулацијата на употребата на јазиците во електронските медиуми, државите може да ја промовираат употребата на избрани јазици. Мерките за промоција на еден или повеќе јазици не треба да вршат ограничување во употребата на другите јазици. Државите не може да ја забранат употребата на јазикот во електронските медиуми. Мерките за промоција на кој и да е јазик на радиото и телевизијата не треба да го нарушат остварувањето на правата на припадниците на националните малцинства.

11) Proportionality of Regulation

Секоја регулативна мерка, без оглед на тоа дали е прескриптивна или проскриптивна, мора да има легитимна цел и да биде пропорционална на таа цел. Кога се оценува пропорционалноста на некоја мерка, треба да се земат предвид специфичните фактори во врска со природата на медиумите и пошироката општествена средина. Тие фактори ги вклучуваат:

- **Природата и целите на мерката**, заедно со нејзиниот потенцијал да придонесе за квалитетно и врамнотежено емитување програми, во напорот за заштита и промоција на слободата на изразување, на културната и јазичната

разноликост, како и за одржувањето и развојот на културниот идентитет.

- **Постоечкиот политички, општествен и религиозен контекст, заедно со културната и јазичната разноликост, структурите на управа и регионалните карактеристики.**
- **Бројот, разновидноста, географскиот досег, карактерот, функцијата и јазиците на службите за емитување – без оглед дали се работи за јавни, приватни или странски – на сите нивоа (национално, регионално или локално). Финансиските трошоци на корисниците на различни услуги, техничките можности за прием, квантитетот и квалитетот на емитувањето во однос на распоредот и видот на програмата, се од особена важност.**
- **Правата, потребите, изразените желби и природата на публиката за која се вршат услугите, вклучувајќи ја притоа нејзината бројност и географска концентрација на сите нивоа (национално, регионално или локално).**

12) Ограничувања за превод

Емитувањето програми на јазиците од малцинствата не треба да подлежи на задолжително или несоодветно барање за нивен превод, синхронизација, пост-синхронизација или титлување.

13) Емитување преку граници

Слободниот прием на програми емитувани преку граници, без оглед дали директно или со помош на пренос или реемитување, не треба да се забранува врз основа на јазикот.

Достапноста на странско емитување на програми на малцинските јазици не ја државата од обврската за промовирање на домашното производство на програми на тие јазици, ниту пак, го оправдува намалувањето на времетраењето на емитување програми на тие јазици.

IV. ПРОМОВИРАЊЕ НА МАЛЦИНСКИТЕ ЈАЗИЦИ

14) Државна поддршка

Државата треба да го поддржи емитувањето програми на малцинските јазици. Тоа треба да се постигне, меѓу другото, со обезбедување пристап кон емитувањето, со давање помош и градење капацитети за емитување програми на малцински јазици.

15) Пристап кон емитување програми

Државите треба да обезбедат значителен пристап кон емитување програми на малцинските јазици по пат на, меѓу другото, одредување фреквенции, основање и поддршка на емитувачи, како и по пат на програмско планирање. Во таа смисла, треба да се води сметка за бројноста и за географската концентрација на припадниците на националните малцинства заедно со нивните потреби и интереси.

Достапноста на емитувањето програми на малцинските јазици на регионално и локално ниво не го оправдува исклучувањето на програмите на малцински јазици на национално ниво, бидејќи треба да се земат предвид и дисперзираните малцинства.

A. ФРЕКВЕНЦИИ

- При доделувањето дозволи, државите треба да имаат предвид обезбедување фреквенции за емитување програми на малцинските јазици, како целосно, така и делумно.
- Државите треба да имаат предвид и обезбедување на "отворени канали" – т.е. погодности за пренос на програми, кои користат заедничка фреквенција со други јазични групи во областа на услугите – онаму каде што постојат технички ограничувања по однос на бројот на фреквенциите и/или кај групи кои што немаат доволно ресурси за да обезбедат сопствени услуги.

Б. ЕМИТУВАЧИ НА ПРОГРАМИ

- Државите треба да донесат соодветни прописи за државните или јавните радио и телевизиски емитувачи, а во врска со воведување програми на малцински јазици.
- Државите треба исто така да имаат предвид создавање погодни услови (финансиски и други) за да се поттикне приватното емитување програми на малцински јазици. Тоа може да се постигне со издавање дозволи, како по јавни повици за тендер, така и по предлог на индивидуален апликант. Државите исто така може да решат да ги изземат емитувачите на програми на малцински јазици од конкретното законодавство и да создадат посебни режими за нивно ослободување од извесни административни оптоварувања.
- Онаму каде што не постои приватно емитување програми на малцински јазици, државата треба активно и соодветно да помогне тоа да се основа.

В. ИЗГОТВУВАЊЕ ПРОГРАМИ

Државата треба да обезбеди соодветно времетраење и распоред во емитувањето програми на малцински јазици според бројноста и географската концентрација на припадниците на националните малцинства и во зависност од нивните потреби и интереси. Исто така треба да се земе предвид давање минимум времетраење и соодветен распоред со што и на малите малцинства ќе им се даде значителен пристап до електронските медиуми на нивниот јазик. Овие цели може да се постигнат со издавање дозволи, како и со договори за времетраењето на емитување програми на малцински јазици.

16) Јавно финансирање

Државите треба да ја разгледаат можноста за доделување финансиска поддршка за емитувањето програми на малцинските јазици. Тоа може да се постигне преку доделување директни грантови, со режим на финансиски/даночни повластици и со изземање од некои давачки при доделување или промена на дозволата. За да се обезбеди ефективна еднаквост, емитувачите на

програми на малцински јазици во помалубројните заедници може да побараат фондови или повластици што не се пропорционални со нивната бројност според која се одредува процентот на достапни средства.

Државите треба го поттикнат и олеснат, преку доделување финансиска помош, производството и дистрибуцијата на аудио и аудио-визуелни материјали на малцински јазици.

17) Градење капацитети

Државите треба да дадат свој придонес во градењето капацитети за емитување програми на малцински јазици. Тоа може да се направи со давање техничка помош за дистрибуција на програми на малцински јазици, како во самата држава, така и во странство, и со повластици за прекугранично емитување програми на малцински јазици. Покрај тоа, државите треба да имаат предвид поддршка за образование и подготовка на кадри за емитување програми на малцински јазици.

ОБЈАСНУВАЊА НА НАСОКИТЕ ЗА КОРИСТЕЊЕ НА МАЛЦИНСКИТЕ ЈАЗИЦИ НА РАДИОТО И ТЕЛЕВИЗИЈАТА

Овие објаснувања даваат кус преглед на битните меѓународни стандарди врз кои се базирани овие Насоки.

I. ОПШТИ ПРИЦИПИ

- 1) Правото за **слобода на изразување** е камен темелник на меѓународната заштита на човековите права. Тоа се состои во правото на секој човек да може да прима и дава информации и идеи без мешање од јавните авторитети и без оглед на граници. Ова право е загарантирано со член 19 од Универзалната декларација за човекови права (УДЧП) од 1948 година, член 19 од Меѓународниот договор за граѓански и политички права (МДГП) од 1966 година и член 10 од Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи (ЕКЧП) од 1950 година. На пример, параграфите 2 и 3 од Член 19 на МДГП велат:
  2. Секој човек ќе има право на изразување; ова право ја вклучува слободата да се бараат, примаат и даваат информации и идеи од сите видови, без оглед на граници, усно, пишано или испечатено, во уметничка форма или низ некој друг медиум по сопствен избор.
  3. Остварувањето на правата обезбедени со параграф 2 од овој член подразбира одредени должности и одговорности. Затоа тие можат да бидат подложни на некои ограничувања, но само доколку се одредени со закон и се неопходни:
    - (a) Заради почитување на туѓите права или углед;
    - (b) Заради заштита на националната безбедност, јавниот ред или јавното здравје или морал.

Комитетот за човекови права на ОН, чија задача е да го набљудува спроведувањето на МДГП, разјасни во својот Општ коментар 10

(1983 год.) дека правото на слобода на изразување, загарантирано со член 19 го вклучува правото да се бараат и добиваат информации и идеи од секаков вид, низ медиуми по сопствен избор. Што се однесува до ЕКЧП, Европскиот суд за човекови права во случаите *Обершлик против Австрија* (пресуда од 22 мај 1991 год., серија А, бр.204, пар.57) и *Автроник АГ против Швајцарија* (пресуда од 22 мај 1990 год., серија А, бр. 178, пар. 47) застапува мислење дека членот 10 ги штити не само содржините на идеите и информациите, туку и формата во која се изразени. Во рамките на КБСЕ/ОБСЕ Документот од Копенхагенската средба на Конференцијата за човечки димензии од 1990 год. (Копенхагенски документ, пар. 9.1) и Документот од Краковскиот симпозиум за културното наследство на земјите -членки на КБСЕ од 1991 год. (Краковски документ, пар. 6.1) го потврдуваат правото на слобода на изразување. Според Копенхагенскиот документ, припадниците на националните малцинства имаат право да го користат својот мајчин јазик приватно и јавно (пар. 32.1), да го шират, да имаат пристап до него и да разменуваат информации на него (Пар. 32.5).

Во случајот *Хендисајд против Велика Британија* (пресуда од 7 декември 1976 год., серија А, бр.24, пар.49), Европскиот суд за човекови права понатаму го толкува членот 10 од ЕКЧП: "Слободата на изразување е една од најважните основи на (демократското) општество, еден од основните услови за негов напредок и за развојот на секоја единка. Според пар.2 од членот 10 (чл. 10-2) , тоа се однесува не само на 'информации' и 'идеи' што се прифаќаат со одобрување или се сметаат за ненавредливи или неутрални, туку и на такви кои навредуваат, шокираат или ја вознемируваат државата или некој дел од населението. Такви се барањата на плурализмот, толеранцијата и слободоумноста без кои не може да постои 'демократско општество'. Ова значи, меѓу другото, дека секаква 'формалност', 'условеност', 'ограничување' или 'казна' воведена во оваа сфера мора да биде сразмерна со оправданоста на целта".

- 2) Според член 15(а) од Меѓународниот договор за економија, општествени и културни права (МДЕОКП) од 1966 год., државите-членки го признаваат правото на секој човек да учествува во културниот живот. Член 27 од МДГП ги штити правата на луѓето кои припаѓаат, меѓу другото, на јазичните малцинства да ја уживаат

сопствената култура или да го користат мајчиниот јазик во заедницата, со другите членови од нивната група. Негувањето и промоцијата на плурализмот во радиото и телевизијата, кој ја отсликува **културната и јазичната разноликост**, е неопходна компонента на слободата на изразување. Според член 2 од Универзалната декларација за културна разноликост на УНЕСКО од 2001 год., политиката што обезбедува културен плурализам ја доведува до израз реалноста на културната разноликост. Во член 6, декларацијата бележи дека културната разноликост е загарантирана, меѓу другото, преку слободата на изразување, плурализмот во медиумите и повеќејазичноста. Во случајот *Информационсвервин Лентиа и други против Австрија* (пресуда од 24 ноември 1993 год., серија А бр.276) Европскиот суд за човекови права ја нагласи важноста на плурализмот за слободата на изразувањето. Во тој случај, судот нагласи (во пар. 38) дека правото на јавноста да прима информации и идеи од општ интерес "не може успешно да се оствари ако не е засновано на принципот на плурализам, чиј највисок гарант е државата. Ова гледиште е особено валидно во однос на аудио-визуелните медиуми, чии програми често се широко емитувани." Следејќи го истиот дух, член 9(4) од Рамковната конвенција (РК) за заштита на националните малцинства на Советот на Европа од 1994 год., бара од државите-членки "да прифатат соодветни мерки со цел да им го олеснат на припадниците на националните малцинства пристапот до медиумите, да промовираат толеранција и да дозволат културен плурализам".

Во член 10 бис од Европската конвенција за прекугранична телевизија од 1989 год. (дополнета во 2002) се бара од државите-членки да избегнуваат да го загрозуваат **плурализмот во медиумите**. Декларацијата за слобода на изразување и информирање, прифатена од Министерскиот комитет на Советот на Европа во 1982 год., во член II(d) ја наложува целта да се постигне "постоење на широка палета на независни и автономни медиуми, кои ќе дозволуваат отсликување на разновидни идеи и мислења". Државите - членки на ОБСЕ во пар. 6.2 од Краковскиот документ го изразија своето убедување дека широк дијапазон на приватни емитувачи "помага во обезбедување на плурализмот и на слободата на уметничкиот и културниот израз".

- 3) Должностите на државата да ги штити **јазичните (и другите) идентитети** на припадниците на националните малцинства се

втемелени во бројни меѓународни инструменти, како и во правото и одлуките на Европскиот суд за човекови права. Член 1 од Декларацијата на ОН за правата на припадниците на националните/етничките, религиозните и јазичните малцинства од 1992 год. има особена важност:

1. Државите ќе го штитат постоењето и националниот /етничкиот, културниот, религиозниот и јазичниот идентитет на малцинствата што живеат на нивна територија и ќе поттикнуваат услови за промоција на тој идентитет.
2. Државите ќе усвојат соодветни законски и други мерки за остварување на овие цели.

Член 4(2) понатаму наложува: "Државите ќе преземат мерки да создадат поволни услови во кои припадниците на националните малцинства ќе можат да ги изразат своите карактеристики и да ја развиваат својата култура, јазик, религија, обичаи и традиции, освен во оние случаи кога одделни активности се во судир со националниот закон и спротивни на меѓународните стандарди. Член 17(а) од Конвенцијата на ОН за правата на детето од 1989 год. бара од државите-членки "да ги поттикнуваат медиумите да шират информации и материјали" во склад со образовните цели на Конвенцијата, како и да ја развиваат во детето почитта за неговиот културен идентитет и јазик, како што е пропишано со член 29. Рамковната конвенција ги повторува овие одредби. Во својата преамбула наведува дека едно плуралистичко и вистински демократско општество не само што треба да го почитува јазичниот идентитет на припадниците на националните малцинства, туку треба "исто така, да создава поволни услови во кои тие ќе можат да го изразуваат, чуваат и развиваат својот идентитет". Член 5(1) од истиот договор експлицитно ги задолжува државите-членки да ги унапредуваат условите неопходни за припадниците на националните малцинства "да ги сочуваат основните елементи на својот идентитет", вклучително и јазикот. Државите-членки на ОБСЕ се заложуваат за заштита, меѓу другото, на јазичниот идентитет на припадниците на националните малцинства, во склад со Заклучниот документ од 1989 год. од Виенските дополнителни средби (1986-89) на Конференцијата за безбедност и соработка на Европа (Виенски документ, принципи,

пар. 19), Копенхагенскиот документ (пар. 32 и пар. 33) и Извештајот од женевската средба на експерти за национални малцинства на КБСЕ, од 1991 год. (Женевски документ, глава I, III, IV и VII).

- 4) **Забраната за дискриминација** врз основа на, меѓу другото, јазикот е главен принцип на меѓународните закони за човекови права. Меѓународни инструменти кои ја забрануваат дискриминацијата врз база на јазикот се: Универзалната декларација за човекови права (член 2); Меѓународниот договор за човекови и политички права (член 2(1) и член 26); Меѓународниот договор за економски, општествени и културни права (член 2(2)); Декларацијата за малцинства на ОН (член 2(1)); Европската конвенција за заштита на човечките права и основни слободи (член 14 и член 1 од протокол 12); Повелбата на Европската унија за основните права од 2000 год., (член 21). Меѓу документите на ОБСЕ, аналогни заложби се изразени во Хелсиншкиот финален член од 1975 (принцип VII) и во Виенскиот документ (Принципи, пар. 13.7), а со Копенхагенскиот документ се забранува "секаква дискриминација"(пар. 5.9).

Принципот на недискриминација дава обврска за различен третман на лица во различни ситуации, со цел да се постигне **ефективна рамноправност**. Параграф 19 (Принципи) од Виенскиот документ, на пример, бара од државите-членки на ОБСЕ да обезбедат "потполна еднаквост" за припадниците на националните малцинства. Ако разликата во третманот треба да биде недискриминаторска, мора да биде заснована на разумни и објективни критериуми, да има легитимна цел и да покажува разумна пропорционалност меѓу различноста на третманот и дадената цел. Овој принцип го дискутира Комитетот на ОН за човекови права во Општиот коментар 18 за недискриминација (1989), како и од Европскиот суд за човекови права, посебно во врска со јазичните права, во неговата знаменита одлука во *Белгискиот јазичен случај* (пресуда од 23 јули 1968, серија А, бр. 6).

Принципот за недискриминација вклучува можна употреба на **специјални и конкретни мерки** насочени кон забрзување и постигнување на де факто еднаквост на припадниците на националните малцинства. Овој концепт е јасно назначен во член 1(4) и член 2(2) од Меѓународната конвенција за елиминација на сите форми на расна дискриминација од 1965 год., како и во член 3 и член

4 од Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација против жените од 1979 год. Во параграф 31 од Копенхагенскиот документ, државите-членки на ОБСЕ се обврзуваат да прифатат "онаму каде што е потребно, специјални мерки заради обезбедување потполна рамноправност на припадниците на националните малцинства со другите граѓани во спроведувањето и уживањето на човековите права и основни слободи." Член 4(1) од Декларацијата за малцинства на ОН слично пропишува дека државите "каде што е потребно ќе превземат мерки кои ќе им овозможат на припадниците на малцинствата потполно и ефективно остварувања на сите нивни човекови права и основни слободи, без никаква дискриминација и со потполна рамноправност пред законот". Член 4(2) од Рамковната конвенција исто така бара членките да прифатат адекватни мерки за постигнување потполна и ефективна рамноправност на припадниците на националните малцинства заради што ќе бидат земени во обзир нивните специфични услови. Член 7(2) од Европската повелба за регионални и малцински јазици (Европска јазична повелба) од 1992 год. јасно одредува дека мерките кои имаат цел да промовираат рамноправност на малцинските јазици не треба да се сметаат за дискриминаторски.

II. ПОЛИТИКА

- 5) Државите-членки на ОБСЕ се залагаат за заштита и **создавање услови** за промовирање како на јазичните, така и на другите аспекти од идентитетот на националните малцинства на нивните територии (Копенхагенски документ, пар. 33). Рамковната конвенција ја пропишува суштински истата обврска во член 5(1). Член 9(4) од Рамковната конвенција исто така бара од државите-членки да усвојат "адекватни мерки за да го олеснат пристапот на припадниците на националните малцинства до медиумите, како и за да ја промовираат толеранцијата и да овозможат културен плурализам". Член 7(1) од Европската јазична повелба пропишува државите-членки да ја "базираат нивната политика, право и пракса врз", меѓу другото, "потребата од решителна акција за промовирање на регионалните и малцинските јазици со цел тие да се заштитат", како и врз "олеснување и/или поттикнување на користењето на регионалните и малцинските јазици, во говор [...] во јавниот и во приватниот живот". Во член 7(3) членките преземаат обврска да ги

поттикнат масовните медиуми да промовираат "взаемно разбирање меѓу сите јазични групи во нивните земји". Конвенцијата за правата на детето во член 17(d) пропишува дека "државите-членки ќе ги поттикнуваат средствата за масовно информирање да покажат посебно разбирање за јазичните потреби на децата кои припаѓаат на малцинствата или на домородните групи".

Државите-членки на ОБСЕ се обврзаа да создадат услови во кои припадниците на националните малцинства ќе имаат подеднакви можности ефективно да учествуваат во јавниот живот, економските активности и во градењето на општеството (глава IV од Женевскиот документ). Член 15 од Рамковната конвенција наведува дека "Членките ќе создаваат услови неопходни за **ефективно учество** на припадниците на националните малцинства во културниот, општествениот и економскиот живот, како и во јавните настани, особено во оние кои ги засегаат". Во параграф 33 од Копенхагенскиот документ, државите-членки на ОБСЕ се обврзаа при прифаќањето мерки, меѓу другото, да го штитат јазичниот идентитет на националните малцинства и да остваруваат "соодветни консултации, како и контакти со организации или здруженија на таквите малцинства, во склад со процедурите за донесување решенија на секоја држава". Во глава III од Женевскиот документ, државите-членки на ОБСЕ потврдија дека соодветно демократско учество на припадниците на националните малцинства или на нивните претставници во донесување решенија или во консултативни тела претставува важен елемент за ефективно учество во јавните настани. Член 11(3) од Европската јазична повелба бара од членките да обезбедат интересите на корисниците на малцинските јазици да се застапени или земени предвид од страна на регулативните тела на радиото и телевизијата.

- 6) Потребата од **независни регулативни тела** произлегува од принципите за демократија и добро раководење, како и од најдобрите меѓународни практики. Препораката од министерскиот комитет на Советот на Европа бр. Р 99(1) до државите-членки за Мерките со кои се промовира плурализмот во медиумите наведува дека "националните тела одговорни за издавање дозволи на приватни радија и телевизии, треба да внимаваат на плурализмот при извршување на својата мисија" (додаток, точка I, Регулација на сопствеништвото: радио, телевизија и печат). Препораките од Осло

за јазичните права на националните малцинства од 1998 год. во Препорака 10 наведуваат дека органите на јавните средства за комуникација кои ја "надгледуваат содржината и ориентацијата на емисиите треба да бидат независни и да вклучуваат припадници на националните малцинства во нивна независна функција".

- 7) Во Препораката бр.Р (96) 10 за гаранција за независност на јавните служби за радио и телевизија, Министерскиот комитет на Советот на Европа ја нагласува улогата на **јавните служби за радио и телевизија** како "основен фактор за плуралистичка комуникација достапна за секого на национално и регионално ниво, низ обезбедување на основна сеопфатна програма што ќе обезбедува информирање, образование, култура и забава". Улогата на јавните електронски медиуми во обезбедување на квалитетни и врамнотежени програми е признаена во Европскиот суд за човекови права во, на пр., *Случајот Лентиа* (пар. 33). Европската јазична повелба, во член 11(1) експлицитно наведува дека радиото и телевизијата вршат "мисија на јавна служба" во задоволување на потребите на корисниците на мајински јазици. Препораката 9 на Министерскиот комитет на Советот на Европа од 2003 год. до државите-членки за Мерките за унапредување на демократскиот и општествениот придонес во дигиталното емитување нагласува дека улогата на јавната служба на радиото и телевизијата во демократското општество е да ги поддржува "вредностите што лежат во основа на политичките, правните и општествените структури на демократските општества, а особено почитувањето на човековите права, културата и политичкиот плурализам".

Според Министерскиот комитет на Советот на Европа "додека јавните служби за радио и телевизија имаат посебна должност да ја унапредуваат културата на толеранција и разбирање, радиото и телевизијата во целина, се моќна сила за создавање атмосфера во која на нетолеранцијата ќе биде упатен предизвик" (Додаток на препораката бр. Р (97) 21 до државите-членки, за Медиумите и промовирањето на културата на толеранција, точка 5). Во Препораката бр. Р (99) 14 за Општите локални служби и воведувањето нови служби за комуникација и информирање, Министерскиот комитет укажува на синергетскиот ефект на соработка меѓу јавните власти и приватниот сектор за доброто на корисниците на новите служби за комуникација и информирање.

- 8) Можноста припадниците на малцинствата да **основаат и одржуваат електронски медиуми** на својот јазик им е гарантирана со член 9(3) од Рамковната конвенција. Член 11 од Европската јазична повелба ги прецизира опциите кои државата може да ги следи во остварувањето на овие можности за јазичните малцинства.

III. РЕГУЛАТИВИ

- 9) Правните регулативи за радио и телевизија мораат да бидат **во склад со општите принципи** наведени во овие Насоки, вклучувајќи ја слободата на изразувањето, заштита на културната и јазичната разноликост низ емитување програми на малцинските јазици и заштита на јазичниот идентитет, без дискриминација. Регулативите што го нарушат правото на слобода на изразување се подложни на прописите од Член 19(3) од Меѓународната конвенција за граѓански и политички права и Член 10(2) од Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи. Вториот пропишува дека не треба да се ставаат ограничувања на остварувањето на овие права освен "оние кои се пропишани со закон и се неопходни во демократско општество, во интерес на националната безбедност, територијалниот интегритет или јавната сигурност, за спречување нереди или злосторства, за заштита на здравјето или моралот, за заштита на угледот или правата на другите, за спречување на разоткривање информации дадени во доверба, или за одржување на авторитетот и непристрасноста на правосудството".

Во склад со Член 10(1) од Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи, издавањето дозвола претставува можен начин за правно регулирање на медиумите. Член 9(2) од Рамковната конвенција тврди дека во однос на слободата на изразување и пристапот на националните малцинства до медиумите, државите-членки може да наложат "барање дозвола за емитување на радио, телевизија или во кино, без дискриминација и базирано врз објективни критериуми". Во рамките на ОБСЕ, во Краковскиот документ (пар. 6.1) и во извештајот за Женевскиот документ (глава VII), земјите-членки се обврзуваат да ги регулираат радиото и телевизијата само онака како што е пропишано со законот и во согласност со меѓународните стандарди.

- 10) Државите-членки на ОБСЕ го признаваат правото на припадниците на националните малцинства да го "шират својот мајчин јазик, да имаат пристап до него и да разменуваат информации на него" (Виенски документ, Соработка на хуманитарно и други полиња, Човечки контакти, пар. 45; Копенхагенски документ, пар. 32.5). Ова право не смее да биде нарушено при **издавањето дозволи и одредувањето други видови регулативи**. Европската комисија за човекови права со своето решение за давање дозвола во *Случајот "Верин Алтернативес Локалрадио Берн" против Швајцарија* (16 октомври 1986, додаток бр. 10746/84), цитирајќи ја пресудата во *Случајот Хендисајд* потврдува дека системот на издавање дозволи мора да ги почитува барањата за плурализам, толеранција и слободоумност. Комисијата објаснува дека тука спаѓа и јазикот на емитување:

[...] Во одредени околности, одбивањето да се издаде дозвола за емитување може да предизвика проблем според Член 10, како и според Член 14 од (Европската) конвенција. Ваков проблем, на пример, би настанал доколку заради одбивањето да се издаде дозвола значителен број на жители на одредена област би биле лишени од емитување програма на нивниот мајчин јазик.

Што се однесува до приватните медиуми, Парламентарното собрание на Советот на Европа во параграф 17 (vi) од Препораката 1589 од 2003 год. за Слободата на изразување во европските медиуми ги поттикнува земјите-членки "да ги укинат рестрикциите за основање и функционирање на приватните медиуми што емитуваат програми на малцинските јазици".

- 11) Заради **сразмерност на регулативите**, Европскиот суд за човекови права со Член 10 од Европската конвенција за човекови права и основни слободи бара регулативите за емитување да следат законска цел и да бидат сразмерни со таа цел.

Во параграф 32 од *Случајот Лентиа*, Судот ги наброи следниве барања, кои покрај техничките, треба да се разгледаат при издавање дозвола: "природата и целите на предложената станица, нејзината потенцијална публика на национално, регионално или локално ниво, правата и потребите на таа публика, како и обврските кои

произлегуваат од меѓународните правни инструменти". Во својата пресуда во *Случајот "Теле 1 Приватферсехгеселлсцхафт МБХ" против Австрија* (21 септември 2000, додаток бр. 32240/96, пар.39 и пар. 40), Судот наведе дека **бројноста на целната публика и лесниот пристап** до алтернативни програми (на пр. преку кабелска телевизија) се важни фактори при одредување на сразмерноста на рестрикциите. Во *Случајот "Версин Алтернативес"*, Комисијата наведе дека политичките околности – "како што се културниот и јазичниот плурализам, рамнотежата меѓу низинските и планинските региони и рамнотежената сојузна политика" – можат исто така да бидат земени во предвид кога се оценува сразмерноста на регулативите.

- 12) Регулирањето на **преводот, синхронизацијата, пост-синхронизацијата и титлувањето** на аудио-визуелните материјали на малцинските јазици треба да биде во согласност со правото за слобода на изразување, да придонесува за исполнување на меѓународните обврски за заштита на малцинствата, како и да го унапредува разбирањето, толеранцијата и пријателството меѓу припадниците на малцинствата и на мнозинството жители на државата. Регулативите не треба да го нарушуваат емитувањето или примањето на програмите на малцинските јазици. Член 12 од Европската јазична повелба им наложува на државите-членки да го помагаат пристапот до делата создадени на регионалните или малцинските јазици со овозможување на превод, синхронизација, пост-синхронизација и титлување, а ако е потребно и со поттикнување и финансирање преводи и служби за истражување на терминологијата.
- 13) Меѓународниот договор за граѓански и политички права и Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи ја гарантираат слободата на изразувањето "без оглед на граници". **Слободното примање на прекуграничното емитување** е еден од аспектите на правото на националните малцинства да воспостават и да одржуваат слободни и мирни контакти преку границите, особено со луѓето со кои делат етнички, културен, јазичен или религиозен идентитет, или пак заедничко културно наследство, како што е пропишано во Член 17 од Рамковната конвенција и со слични зборови во параграф 32.4 од Копенхагенскиот документ.

Член 4 од Европската конвенција за прекугранична телевизија тврди дека државите-членки ќе "гарантираат слобода на прием и нема да ставаат рестрикции на ре-емитување на нивните територии на програмите кои се во согласност со условите на оваа конвенција". Освен тоа, Член 11(2) Европската јазична повелба, иако дозволува регулативи, тврди дека: "Членките се обврзуваат да гарантираат слобода на директен прием на радио и телевизиски програми од соседните земји на јазик идентичен или сличен со некој регионален или малцински јазик во нивната земја и да не се противат на реемитување на радио и телевизиски емисии од соседните земји на таков јазик".

Најпосле, принципот дека прекуграничното емитување не ги ослободува државите од нивната обврска да го помагаат емитувањето на домашните продукции, е содржан во Член 9 од Рамковната конвенција. Според Советодавниот комитет на Рамковната конвенција "достапноста на [...] емисии од соседните земји не ја отстранува потребата од правење емисии на домашни теми што ги засегаат националните малцинства, како и емисии на малцинските јазици" (Мислење за Албанија, 2002, пар.50). Препораката 11 донесена во Осло за Јазичните права на националните малцинства уште поексплицитно наведува дека: "Пристапот кон медиумите емитувани од странство не треба непотребно да се ограничува. Ваквиот пристап не треба да биде оправдување за скратување на веќе доделеното време за емитување во јавните медиуми на државата во која живее малцинството".

IV. ПРОМОЦИЈА НА МАЛЦИНСКИТЕ ЈАЗИЦИ

- 14) Принципот дека државата треба да го поддржува емитувањето на **малцински јазици** се огледува во голем број разни меѓународни инструменти. Член 27 од Меѓународната конвенција за граѓански и политички права ги обврзува земјите-членки да обезбедат ефективна примена на правата на малцинствата и да ги преземат сите неопходни позитивни мерки за да ги заштитат правата на припадниците на малцинските групи да уживаат во својата култура и јазик и истите понатаму да ги развиваат. Декларацијата на ОН за малцинствата во член 4(1) наведува дека "државите ќе преземат мерки каде што е потребно" да обезбедат ефективно користење на

човековите права од страна на припадниците на националните малцинства. Рамковната конвенција во член 6(1) тврди дека членките ќе "ја промовираат взаемната почит, разбирање и соработка" меѓу луѓето "без разлика на јазичниот идентитет", меѓу другото, низ медиумите. Европската јазична повелба наведува во член 7(1)(с) дека членките се согласуваат дека постои "потреба од решителна акција за промовирање на регионалните или малцинските јазици, со цел да се заштитат". Во член 10(3) од Европската конвенција за прекугранична телевизија, државите-членки "се обврзуваат заеднички да ги бараат најадекватните инструменти и процедури со кои ќе се обезбеди, без дискриминација меѓу емитувачите, активност и развивање на европска продукција, особено во културите со низок капацитет на аудио-визуелна продукција или во ограничени јазични области". Уште подетално, Член 11(1) (а, б, с) од Европската јазична повелба и наложува на државата да создава, поттикнува или овозможува радио или телевизиски канали или програми на регионалните или малцинските јазиците. Понатаму, Член 11(1)(d) од Европската јазична повелба бара од државите потписнички "да создаваат, поттикнуваат и помагаат продукција и дистрибуција на аудио и аудио-визуелни дела на регионалните и малцинските јазици".

Исто така, меѓународните инструменти експлицитно укажуваат на потребата да се обезбеди **обмислен приод** кон емитирањето на малцинските јазици. Рамковната конвенција, на пример, пропишува во Член 9(4) дека: "Во рамките на својот правен систем, членките ќе усвојат адекватни мерки за да го помогнат приодот до медиумите за припадниците на националните малцинства". Член 9(1) забранува дискриминација против припадниците на националните малцинства во нивниот приод кон медиумите. Европската јазична повелба ги обврзува своите членки во Член 12(1)(а) да ги "негуваат разните облици на приод кон делата создадени на (регионални или малцински) јазици".

- 15) Барањата дека државите, при обезбедување на обмислен приод кон емитирањето на малцинските јазици, треба да ги земат предвид **бројноста, концентрацијата и дистрибуцијата, како и потребите и интересите** на припадниците на националните малцинства, треба да им помогнат на државите да спроведат ефективна рамноправност во приодот. Европската јазична повелба, во Член 11(1) наведува дека

политиката кон медиумите треба да биде изградена, меѓу другото, и "според ситуацијата во која се наоѓа дадениот јазик". Препораката 9 од Осло, во однос на Јазичните права на националните малцинства подетално одредува дека времето на емитување и квалитетот треба да бидат "сразмерни со бројноста и концентрацијата на националните малцинства и да одговараат на нивната ситуација и потреби". При олеснувањето на приодот до медиумите за припадниците на националните малцинства, Рамковната конвенција наложува членките да дозволат културен плурализам и да промовираат толеранција (Член 9(4)), како и да ја унапредуваат взаемната почит, разбирање и соработка меѓу сите луѓе (Член 6(1)). Член 7(1)(е) од Европската јазична повелба ја нагласува важноста од одржување на врски, вклучително и преку емитување програми, меѓу групите што користат регионален или малцински јазик и другите групи во државата што користат идентична или слична форма на јазикот, како и воспоставување културни врски со другите групи во државата кои користат различни јазици. Во истиот инструмент е исто така нагласена важноста да се обезбедат капацитети кои ќе им овозможат на жителите кои не го зборуваат регионалниот или малцинскиот јазик, а живеат во областа каде што се користи, да го научат јазикот доколку сакаат. (Член 7(1)(g)). Исто така, треба да се обезбеди одреден број на емитувања на малцинските јазици на национално ниво. Ова е особено битно за дисперзираните малцинства.

Подгрупите А, Б и В на овој дел од Насоките претставуваат неисцрпен извор на препорачани начини на кои државите можат да ги промовираат малцинските јазици на радио и телевизија. Тие ги содржат најдобрите државни практики, како и принципите дадени во Насоките. Нагласена е посебната одговорност на државите да овозможат постоење на **јавна служба за емитување** на малцинските јазици. Во Инструментот за заштита на малцинствата на Централно-европската иницијатива од 1994 год., во Член 19, меѓу другото, е наведено дека "во случај на електронски медиуми во јавна сопственост, државата треба да обезбеди, секогаш кога е тоа погодно и можно, припадниците на националните малцинства да имаат право на слободен пристап до овие медиуми и да создаваат програми на својот јазик". Во рамките на ЕЗ, Протоколот на системот за јавно емитување во државите-членки на Амстердамскиот договор од јуни 1997, наведува дека "системот за

јавно емитување во државите-членки е директно поврзан со демократските, општествените и културните потреби на секое општество и на потребата од одржување на плурализам во медиумите".

Поттикнување на емитувањето на малцински јазици преку **приватни медиуми** е можно на различни начини, вклучително и преку **издавање дозволи**. Европскиот министерски комитет им препорача на државите-членки дека "националните тела одговорни за издавање дозволи на приватни емитувачи треба посебно внимание да обрнат на промоција на плурализмот во медиумите при извршувањето на нивната мисија" (Додаток на Препорака бр. Р (99) 1 за промоција на плурализмот во медиумите, член I, Регულიрање на сопствеништвото: емитување програми и печат). Женевскиот документ на ОБСЕ, во глава VII, бара посебна поддршка од државата за адекватно информирање на електронските медиуми, со цел при планирањето на програмите да го земат во обзир, меѓу другото, и јазичниот идентитет на националните малцинства.

- 16) Повикот до државите да ја разгледаат **финансиската поддршка** за емитување на малцински јазици произлегува од барањата за ефективна рамноправност во приодот до радиото и телевизијата за припадниците на националните малцинства. Член 19 од Инструмент за заштита на малцинските права на Централно-европската иницијатива пропишува, меѓу другото, дека "Државите им гарантираат на припадниците на националните малцинства право да ги користат медиумите на својот јазик, во согласност со релевантните државни регулативи и со можна финансиска поткрепа". Принципот на недискриминација наложува емитувачите на малцински јазици да добијат правичен дел од државната финансиска поткрепа за медиумите. Член 11(1)(f) од Европската јазична повелба одредува дека државите-членки мора или да ги "покријат дополнителните трошоци на оние медиуми што користат регионални или малцински јазици, во сите случаи каде што законот предвидува генерална финансиска помош за медиумите" или да ги "примени постоечките мерки за финансиска помош на аудио-визуелните продукции на регионални или малцински јазици".

Што се однесува на **продукцијата и дистрибуцијата на аудио-визуелните дела** на малцински јазици, како што е забележано

погоре, Член 11(1)(d) од Европската јазична повелба ги обврзува државите-членки "да ја поддржат и/ли олеснат продукцијата и дистрибуцијата на аудио и аудио-визуелни дела на регионални или малцински јазици". Во Препораката бр Р (93) 5 од Министерскиот комитет на Советот на Европа, со наслов "Содржински принципи насочени кон унапредување на дистрибуцијата и емитувањето на аудио-визуелни дела со потекло од земји или региони со ниска аудио-визуелна продукција или со ограничено географско или јазично подрачје на европските телевизиски пазари", Комитетот го изрази своето гледиште дека слободите пропишани во Член 10 од Европската конвенција за човекови права и основни слободи "можат обмислено да се остварат од страна на аудио-визуелни продуценти во земјите и регионите со ниска аудио-визуелна продукција или со ограничено географско или јазично подрачје со тоа што ќе им се овозможи ефективен приод до европските телевизиски пазари за дистрибуција на нивните дела". Во рамките на Европската заедница, член 31 од Преамбулата на Директивата 97/36/ЕЗ ја нагласува потребата од промовирање на независни продуценти од страна на заедницата "земајќи ги во обзир аудио-визуелните капацитети на секоја држава-членка и потребата од заштита на помалку користените јазици во Европската заедница". При дефинирање поимот "независен продуцент", државите-членки треба "да ги земат предвид критериумите како што се сопствеништвото врз продуцентската компанија, бројот на емисии што ги обезбедува за истиот емитувач, како и сопствеништвото врз секундарните права" (Директива 97/36/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 30 јуни 1997 год., со која се дополнува Директивата на советот 89/552/ЕЕЗ за Координација на одредбите донесени со закон, регулативи или административни мерки во државите-членки во врска со активностите на телевизиското емитување).

- 17) Потребата за **градење капацитети** за емитување на малцински јазици се огледува во барањата на многу од инструментите спомнати погоре. Член 11(1)(g) од Европската јазична повелба експлицитно бара од државите-членки "да го поддржат обучувањето на новинари и друг потребен персонал во медиумите што користат регионални или малцински јазици".